

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי-ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשס"א, 2001
מספר השאלון: 011104
לנבחנים אקסטרניים: 02
נספח: גיליון תשובות

ידיעת הלשון והבעה

שאלון משולב

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה חמישה פרקים.
פרק א – דיוקי הגייה	–	(2×4)	–	8	נקודות
פרק ב – הפועל	–	$(2 \times 8) + (1 \times 3) + (5 \times 1)$	–	24	נקודות
פרק ג – תורת ההגה ותצורת השם	–	(4×4)	–	16	נקודות
פרק ד – תחביר ושחבור	–	(6×4)	–	24	נקודות
פרק ה – הבעה	–	14+14	–	28	נקודות
	–		–	100	נקודות
- סה"כ –

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

- ד. הוראות מיוחדות: 1. ענה על השאלות 1-12 בגיליון התשובות המצורף.
בסיום הבחינה מסור למשגיח את גיליון התשובות עם מחברת הבחינה.
2. הקפד על כתב ברור, על כתיב נכון, על כללי הדקדוק ועל פיסוק הגיוני.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטיוטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רישום טיוטות כלשהן על דפים מחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה! רשום "טיוטה" בראש כל עמוד טיוטה.
ההנחיות בשאלון זה מטסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

ענה על השאלות 1-12 בגיליון התשובות המצורף.

בשאלות אלו מוצעות לכל שאלה ארבע אפשרויות תשובה, אך רק אחת מהן נכונה.
בנספח תמצא גיליון תשובות ובו מספרי השאלות, וכן אותיות המציינות את התשובות המוצעות.
בכל שאלה בגיליון התשובות סמן × במשבצת הצמודה לאות המציינת את התשובה הנכונה.
סמן × אחד בלבד. אם תסמן יותר מ־× אחד לשאלה, תיפסל התשובה.
בסיום המבחן מסור למשיגה את גיליון התשובות עם מחברת הבחינה.

דוגמה:

61. א. אני מבקר אַצְלֶם שְׁשָׁה פעמים בשנה.
ב. אני מבקר אַצְלֶהֶם שֶׁשׁ פעמים בשנה.
ג. אני מבקר אַצְלֶם שֶׁשׁ פעמים בשנה.
ד. אני מבקר אַצְלֶהֶם שְׁשָׁה פעמים בשנה.

את התשובה הנכונה עליך לסמן בגיליון התשובות כך:

61. א ב ג ד

פרק א – דיוקי הגייה (8 נקודות)

ענה על כל השאלות 1-4 שלפניך (לכל שאלה – 2 נקודות).

בגיליון התשובות סמן × במשבצת הצמודה לאות המציינת את התשובה הנכונה.

שים לב לצורת המספר ולהגייה הנכונה של מילת היחס ושל אותיות השימוש (וכל"ב).

1. א. בְּחַמְשֵׁים וּשְׁלוֹשָׁה שנות קיום המדינה גדלה האוכלוסייה פי תִּשְׁעָה לערך.
- ב. בְּחַמְשֵׁים וּשְׁלוֹשָׁה שנות קיום המדינה גדלה האוכלוסייה פי תִּשְׁעָה לערך.
- ג. בְּחַמְשֵׁים וּשְׁלוֹשׁ שנות קיום המדינה גדלה האוכלוסייה פי תִּשְׁעָה לערך.
- ד. בְּחַמְשֵׁים וּשְׁלוֹשׁ שנות קיום המדינה גדלה האוכלוסייה פי תִּשְׁעָה לערך.

2. א. המשחק מיועד לְשֵׁתִים-עֶשְׂרֵה משתתפים, ולכן לא נוכל לקיימו בְּלַעַדְיֵכֶם.
- ב. המשחק מיועד לְשֵׁתִים-עֶשְׂרֵה משתתפים, ולכן לא נוכל לקיימו בְּלַעַדְכֶם.
- ג. המשחק מיועד לְשָׁנַיִם-עֶשְׂרֵה משתתפים, ולכן לא נוכל לקיימו בְּלַעַדְיֵכֶם.
- ד. המשחק מיועד לְשָׁנַיִם-עֶשְׂרֵה משתתפים, ולכן לא נוכל לקיימו בְּלַעַדְכֶם.

3. א. ביקשתי מְכֶם לעיין בעמוד שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.
- ב. ביקשתי מְכֶם לעיין בעמוד שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.
- ג. ביקשתי מִמְכֶם לעיין בעמוד שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.
- ד. ביקשתי מִמְכֶם לעיין בעמוד שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה.

4. כינוס העוסק בפתרונות מחשוב של ארגונים גדולים, יתקיים

- א. בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע ביולי אֶלְפִים וְאַחַת.
- ב. בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע ביולי אֶלְפִים וְאַחַד.
- ג. בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה ביולי אֶלְפִים וְאַחַד.
- ד. בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה ביולי אֶלְפִים וְאַחַת.

פרק ב – הפועל (24 נקודות)

בפרק זה שאלות סגורות ושאלות פתוחות.
את התשובות לשאלות הסגורות עליך להמשיך לסמן בגיליון התשובות.
את התשובות לשאלות הפתוחות עליך לכתוב במחברת הבחינה.

שאלות סגורות (16 נקודות)

ענה על כל השאלות 5-12 בגיליון התשובות. (לכל שאלה – 2 נקודות)

5. הדגל הוֹנֵף על בניין השגרירות.

השורש של הפועל הוֹנֵף הוא נ-ו-פ.

צורת פועל נוספת מאותו שורש, אך בבניין אחר:

א. נָנִיף   ב. מוֹנֵף   ג. נָפָה   ד. מְנַפֵּה

6. באביב מזג-האוויר מְשַׁטָּה בנו.

השורש של הפועל מְשַׁטָּה הוא ש-ט-י / ש-ט-ה.

צורת פועל נוספת מאותו שורש, אך בבניין אחר:

א. שְׁטָה   ב. שָׁטוּ   ג. הִשִּׁיט   ד. הִשְׁתַּטּוּ

7. איזה פועל שייך לגזרת השלמים?

א. בקיץ נִקְבַּת הנחש מְשִׁלָּה את עורה.

ב. השחקנית לא מְשַׁלָּה ברוחה ופרצה בבכי.

ג. ספינת החילוץ שְׁלָתָה את שברי הצוללת.

ד. פרסומת לא אמינה מְשַׁלָּה את הציבור.

8. איזה פועל בנוי מהשורש ק-ש-י / ק-ש-ה, בניין קל, גוף נסתב, זמן עתיד?

א. בגלל בעיות תקציב יִקְשָׁה עלינו להיענות לבקשתך.

ב. אל תִּקְשָׁה עלינו בבקשות מיוחדות.

ג. המנהל יִתְקַשָּׁה להיענות לבקשתך.

ד. אל תִּקְיֵשׁ מההיענות לבקשתך הפעם על בקשותיך בעתיד.

9. * כלי הרכב **תִּדְלַק** בתחנת הדלק.
* המשואה **תִּדְלַק** בערב יום העצמאות.
בחר את המשפט שהנאמר בו נכון.
- א. הפעלים **תִּדְלַק**, **תִּדְלַק** שונים זה מזה בבניין, בשורש, בזמן ובגוף.
ב. הפעלים **תִּדְלַק**, **תִּדְלַק** שונים בגוף ובזמן, וזהים בשורש ובבניין.
ג. הפעלים **תִּדְלַק**, **תִּדְלַק** זהים בגוף ובזמן, ושונים בשורש ובבניין.
ד. הפעלים **תִּדְלַק**, **תִּדְלַק** זהים בבניין, בשורש, בזמן ובגוף.
10. * הצוללת הִשְׁקָה בטקס חגיגי.
* העציץ כבר הִשְׁקָה.
הפעלים הִשְׁקָה, הִשְׁקָה נבדלים זה מזה:
א. בשורש בלבד.
ב. בבניין בלבד.
ג. בגוף בלבד.
ד. בשורש ובגוף.
11. איזה פועל הוא בבניין פועל?
א. יִצֵּת   ב. יִצְרֹף   ג. יוֹצֵף   ד. יִצְרֹד
12. לפניך ארבעה משפטים הלקוחים ממודעה על קורס מחשבים.
איזה מבין הפעלים המודגשים במשפטים א-ד יוצא־דופן מבחינת הבניין?
א. הִכָּר   את רזי המחשב.
ב. הִקוּרַס   יִקְנֶה לך כלים לשימוש במחשב.
ג. לרשותך יִעֲמְדוּ טובי המדריכים.
ד. הקורס יִכִּין אותך לשימוש במחשב בלימודים ובעבודה.

משאלה 13 ועד סוף הבחינה ענה במחברת הבחינה.

שאלות פתוחות (8 נקודות)

ענה על השאלות 13-16 במחברת הבחינה (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).
העתק למחברתך את מספר השאלה, וכתוב לידו את התשובה.

13. הם אינם נְלָאִים מלחפש פתרון לבעיה.
השורש של הפועל נְלָאִים הוא _____ . (נקודה אחת)
14. הַתְּלוֹנְנוּ במשטרה על המוזיקה הרועשת.
השורש של הפועל הַתְּלוֹנְנוּ הוא _____ . (נקודה אחת)
15. היכנסו לכיתה, ואחר־כך תְּרָצוּ את האיחור!
הבניין של הפועל תְּרָצוּ הוא _____ . (נקודה אחת)
16. עמותת "טבע ונוף" מְתַרְיֶעה על כך שאיכות החיים בירושלים תיפגע אם לא יַעֲשֶה צעד נחרץ כדי להגן על השטחים הירוקים בעיר.
העמותה דורשת כי כל תכנית בנייה שתִּדוֹן בוועדות התכנון השונות תִּעֲמַד לרשות הציבור לעיון.
א. השורש של הפועל מְתַרְיֶעה הוא _____ . (נקודה אחת)
ב. הפעלים יַעֲשֶה, תִּדוֹן הם בבניין _____ . (2 נקודות)
ג. השורש של הפועל תִּדוֹן הוא _____ . (נקודה אחת)
ד. הבניין של הפועל תִּעֲמַד הוא _____ . (נקודה אחת)

פרק ג – תורת ההגה ותצורת השם (16 נקודות)

- בפרק זה עליך לענות במחברת הבחינה על ארבע מהשאלות 17-26 (לכל שאלה – 4 נקודות). תוכל לבחור את השאלות כרצונך משתי החטיבות (מתורת ההגה ומתצורת השם) או רק מאחת מהן.
- בפרק זה שאלות סגורות ושאלות פתוחות. בשאלות הסגורות העתק למחברתך את מספר השאלה, ולידו העתק את התשובה הנכונה במלואה. (אין צורך להעתיק את הניקוד).

תורת ההגה

שים לב: בשאלות 17, 18, 21 יש לענות על שני הסעיפים I-II (לכל סעיף – 2 נקודות).

17. I באיזו מילה חלה השפעה של עיצור גרוני על תנועה?

- א. נַחַם
- ב. מַחְמִיר
- ג. מְחַשׁוֹב
- ד. נְחָלֵשׁ

II באיזו מילה יש תשלום דגש?

- א. שְׁעָר
- ב. חִקָּר
- ג. חֲרַשׁ
- ד. פְּהָה

18. I באיזו מילה יש דגש חזק משלים?

- א. הַבְּדִלוֹת
- ב. הַבְּדִלָּה
- ג. בְּדוּל
- ד. הַתְּבַדְּלוֹת

II באיזו מילה סדר הדגשים הוא: דגש קל, דגש חזק משלים?

- א. בְּדוּר
- ב. תַּבְּיִט
- ג. הַתְּבַגְּרוֹת
- ד. דְּבַר

19. חייגתי 155, והשעון הדובר ענה לי: "השְׁעָה שְׂמוֹנָה וְאַרְבַּע דְּקוֹת".

באיזה משפט הנאמר הוא נכון?

- א. הטעם בכל אחת מן המילים שבהודעה (המילים המודגשות) הוא מלרע.
- ב. הטעם במילים שְׂמוֹנָה, אַרְבַּע הוא מלעיל.
- ג. הטעם במילה שְׂמוֹנָה הוא מלעיל, וביתר המילים הטעם מלרע.
- ד. הטעם במילה אַרְבַּע הוא מלעיל, וביתר המילים מלרע.

20. באיזה משפט הנאמר אינו נכון?

- א. בפעלים הַשְׁתַּנָּה, הַסְתַּיַע חל שיכול עיצורים.
- ב. בפעלים הַצְטַנָּה, הַסְתַּיַע חלה הידמות חלקית בנחציות.
- ג. בפעלים הַזְדַּהָה, הַזְדַּעְזַע חלה הידמות חלקית בקוליות.
- ד. בפעלים הַדְרִדֵר, הַטְלִטֵל חלה הידמות מלאה.

21. במהדורת החדשות קרא הקריין את הידיעה הבאה:

"קְצִינִים בְּכִירִים מיחידות שונות הגיעו לאתר בַּמְסוֹקִים כדי להשתתף בתרגיל".

I הסבר את התהליך הפונטי שחל במילים קְצִינִים בְּכִירִים (די להסביר אותו באמצעות אַחַת המילים קצינים או בכירים).

II הסבר מדוע תהליך זה לא חל במילה מְסוֹקִים.

תצורת השם

שים לב: בשאלות 22-24, 26 יש לענות על שני הסעיפים I - II (לכל סעיף – 2 נקודות).

22. I איזה מן השמות שלפניך נגזר בדרך של שורש + משקל?

- א. צְרִיפֹן
- ב. חֲדָרוֹן
- ג. מְלוֹן
- ד. גֶּשֶׁרוֹן

II איזה מן השמות שלפניך יוצא דופן מבחינת משמעות הצורן הסופי?

- א. מְשִׁיבוֹן
- ב. שְׁטִיחוֹן
- ג. אֲוִירוֹן
- ד. הַלִּיכוֹן

23. I איזה מן השמות שלפניך יוצא דופן מבחינת התצורה?

- א. חֲתָרָן
- ב. חֲסָכָן
- ג. חִזָּר
- ד. חִזָּן

II איזה מן השמות שלפניך נגזר בדרך של בסיס + צורן סופי?

- א. חֲקָן
- ב. חִטָּ
- ג. חֲזָאי
- ד. חֲנָאי

I .24 איזה מן השמות שלפניך הוא במשקל קטולה?

- א. תְּנוּבָה   ב. תְּמוּרָה   ג. תְּפוּצָה   ד. תְּפוּסָה
(של מקום)

II איזה מן השמות שלפניך יוצא דופן מבחינת המשקל?

- א. מְלוּכָה   ב. מְבוּכָה   ג. חִבּוּרָה   ד. קְבוּצָה

25. באיזה משפט הנאמר אינו נכון?

- א. השמות תְּכָנוּת, צִידוֹת הם שמות פעולה באותו בניין.
ב. כל אחד מהשמות תְּכָנוּת, תְּמַצוֹת גזור משורש תנייני.
ג. השמות עֲקָשׁוֹת, תְּמַצוֹת נוצרו באותה דרך תצורה.
ד. השמות עֲקָשׁוֹת, טְפָשׁוֹת נוצרו באותה דרך תצורה.

26. במסגרת המאמץ לשְׁפוּר הַשְּׂרוּת למנויים נערכה מחלקת ההִפְצָה של העֵתוֹן

לחלוקתו בנקודות מרכזיות במקרה שלג בירושלים.

עֵלוֹן ובו רשימת נקודות החלוקה ישלח לבתי המנויים. לשם קְבֻלַּת העיתון יש להציג את העלון שנשלח.

I מהי דרך התצורה המשותפת לשמות: שְׁפוּר, שְׂרוּת, הִפְצָה, קְבֻלָּה?

II מהי דרך התצורה המשותפת לשמות: עֵתוֹן, עֵלוֹן?

פרק ד – תחביר ושחבור (24 נקודות)

ענה במחברתך על ארבע מהשאלות 27-33 (לכל שאלה – 6 נקודות).
שים לב: המשפטים בשאלות מפוסקים על-פי כללי הפיסוק החדשים.

1. הנחיות כלליות לניתוח תחבירי:

העתק את המשפט למחברתך.

סיווג: – ציין את הסוג התחבירי של המשפט – פשוט, מאוּחה (מחובר), מורכב.

– אם המשפט (או חלק ממנו) חסר או בעל חלקים כוללים (כולל) ציין זאת.

תחימה: – במשפט מאוּחה (או בפסוקית מאוּחה) – תָּחַם את האיברים, וציין את הסוג התחבירי של כל איבר.

– במשפט מורכב (או בפסוקית מורכבת) – תָּחַם את הפסוקית (או את הפסוקיות), וציין את התפקיד ואת הסוג התחבירי שלהן.

הגדרה: – אם יש במשפט מילים המודגשות בקו, ציין את תפקידן התחבירי.

2. הנחיות כלליות לשחבור:

– שמור על משמעות הגיּוּגּוּת של המשפט ששחברת.

– הוּסַף או השְׁמַט מילים על-פי הצורך.

– פְּסַק כהלכה את המשפטים שכתבת.

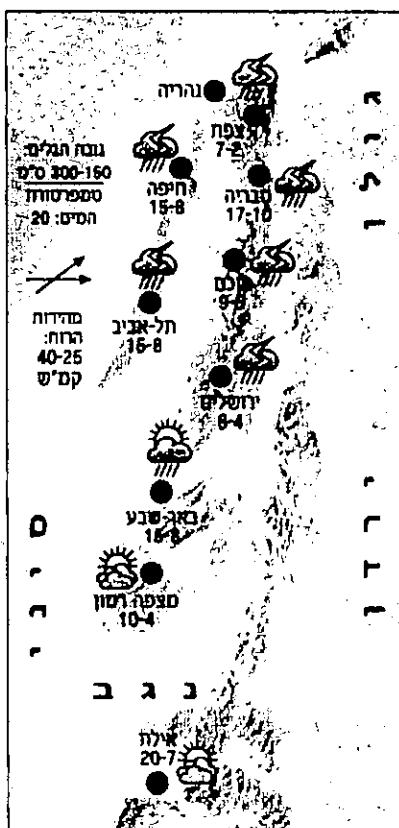
27. נתח את המשפט שלפניך לפי ההנחיות לניתוח שבראש הפרק.

החוקר שגילה את הגורם העיקרי למחלת "הפרה המשוגעת", זכה תחילה ליחס מזלזל מצד הקהילה המדעית, ואילו מאוחר יותר הוא זכה בפרס נובל.

28. נתח את המשפט שלפניך לפי ההנחיות לניתוח שבראש הפרק.

עוד מימי קדם ידוע השימוש בחלקי צמחים וברכיביהם הכימיים לתיבול מזון, ועד היום לא נמצאו תחליפים סינתטיים טובים לצמחי תבלין, כי החיקוי של עושר הטעמים הוא קשה.

29. עיין במפת תחזית מזג האוויר שלפניך, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.
שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד.

(מתוך עיתון הארץ, 24/12/2000)

- א. כתוב משפט פשוט בעל הסגר על הטמפרטורות בירושלים. (השתמש במידע המופיע מתחת למפה.) (2 נקודות)
- ב. כתוב משפט מאוחה בעל קשר של השוואה (ניגוד, עימות), שיכלול את הנתונים על הטמפרטורות בערים צפת ואילת. (2 נקודות)
- ג. חבר משפט (במבנה תחבירי כלשהו) שישמש הודעה לגולשים בים, ובו מידע על גובה הגלים ועל מהירות הרוח. פלול במשפט פנייה. (2 נקודות)

30. קרא את הנתונים מידיעה שהתפרסמה בעיתונות, וענה על הסעיפים א-ג שאחריה.
שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד.

ציד אכזרי של כרישים

- (1) יותר מ-100 מיליון כרישים מושמדים מדי שנה בשנה.
- (2) באזורים מסוימים בעולם הצטמצמה אוכלוסיית הכרישים ב-90%.
- (3) מדינות מעטות בלבד אוסרות על ציד כרישים.
- (4) (מתוך דוח של הארגון הבינלאומי לשימור הסביבה)

- א. שחבר את הכותרת ואת שורה (4) למשפט פשוט או מורכב. (2 נקודות)
- ב. שחבר את שורות (1) ו-(2) למשפט במבנה תחבירי כלשהו, שיבטא קשר של סיבה ותוצאה. (2 נקודות)
- ג. שחבר את שורות (2) ו-(3) למשפט במבנה תחבירי כלשהו, שיבטא קשר של ויתור. (2 נקודות)

31. (1) לפי הגדרת האקולוגים, פסולת היא חומרים מיותרים שנשארו בעקבות פעולות האדם.

- (2) יש פסולת מוצקה כמו אריזות ריקות.
  - (3) יש פסולת נוזלית כמו מי שפכים.
  - (4) יש פסולת גזית כמו זו הנפלטת ממכוניות.
- א. נתח את משפט (1) על-פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש פרק ד. (4 נקודות)
  - ב. שחבר את משפטים (2), (3) ו-(4) למשפט פשוט בעל חלק כולל (משפט כולל), ובו ביטוי מכליל. (2 נקודות)
- שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד.

32. אחת המגמות המרכזיות בקופות החולים היא ייעול השירותים, לפיכך הן עורכות באופן שוטף סקר טלפוני הבודק את שביעות רצונם של המבוטחים.

- א. נתח את המשפט על-פי ההנחיות לניתוח תחבירי שבראש פרק ד. (3 נקודות)
- ב. פָּרַק את המשפט הנתון. לשלושה משפטים פשוטים. (3 נקודות)
- שים לב להנחיות לשחבור שבראש פרק ד.

33. לפניך שישה משפטים א-ו, ובכל אחד מהם המילה "מדוע" מודגשת בקו. העתק למחברתך את האותיות א-ו, וליד כל אחת מהן ציין את התפקיד התחבירי של המילה "מדוע". (לכל סעיף – נקודה אחת).

- א. מי מבדיל בין "מדוע" לבין "למה"?
- ב. מדוע רבים משתמשים במילה "למה"?
- ג. מה ההבדל בין "מדוע" לבין "למה"?
- ד. השאלה החשובה בטקסט שקראנו היא "מדוע".
- ה. "מדוע" היא מילת שאלה.
- ו. אל תשאל "איך?" אלא שאל "מדוע"?

פרק ה – הבעה (28 נקודות)

קרא את המאמר, וענה על שאלה 34 שאחריו ועל אחת מהשאלות 35-36 שאחריו.

צמחי תבלין ובושם

(מעובד על-פי די פלביץ, "צמחי תבלין ובושם", החי והצומח של ארץ-ישראל, אנציקלופדיה שימושית מאוירת, כרך 12, 1988)

"נָרְדָּ וְכַרְפָּס קָנָה וְקַנְמֹן עִם כָּל עֵצֵי לְבוֹנָה מִרְ וְנֶאֱהָלוֹת עִם כָּל רְאֵשֵׁי בְשָׂמִים" (שיר השירים, ד', 14).

- השימוש בחלקי צמחים וברכיביהם הכימיים לתיבול מזון ידוע מימי קדם. מאז ועד היום מעטים התחליפים הסינתטיים לצמחי תבלין, שֶׁכֵּן לא ניתן לחקות על נקלה את עושר הטעמים והריחות שמקנות התערובות של החומרים המצויים בצמחים.
- 5 בעבר שימשו צמחי תבלין לא רק לתיבול מזון, אלא גם למניעת הפצתן של מחלות, הודות לחומרים המצויים בהם, הידועים בכושר חיטוי. בטקסי פולחן והיטהרות השתמשו בצמח האזוב. צמחי תבלין שימשו גם למניעה או לעיכוב של תהליכי ריקבון במזון, משום שהם מכילים חומרים כימיים העשויים למנוע פטריות ופטריות. צמחי התבלין היו ידועים גם בפעולתם כצמחי מרפא, ושימשו בעיקר לריפוי מחלות במערכת העיכול שנבעו מאכילת מזון מקולקל או חד-גוני. צמחי התבלין, ובעיקר צמחי הבושם, סייעו בהרחקת ריח הנודף מן הגוף. שימוש רב נודע לצמחים בטקסים דתיים שכללו הקטרת קטורת וגם בתהליך חניטת גופות.
- העדויות הראשונות לשימוש בצמחים אלה התגלו במצרים. המצרים הקדמונים הפיקו ריחות וקטורת משרף של עצים ומצמחים שונים, כגון מור, לְבוֹנָה או צמחים אחרים שמקורם במדבריות אפריקה ובמזרח הרחוק. צמחי תבלין ובושם רבים נזכרים בתנ"ך, ובעיקר במגילת שיר השירים. גד השדה (כוסברה) נזכר בתיאור המן היורד במדבר: "...וְהָיָה כְּזֶרַע גַּד לָבֵן וְטַעְמוֹ כְּצִפְיַחַת בְּדָבֶשׂ" (שמות, ט"ז, 31).
- במשך אלפי שנים התנהל מסחר בצמחי תבלין ובושם בין מקומות גידולם לבין מצרים. יוסף נמכר על-ידי אחיו לסוחרים בצמחי תבלין ובושם, שעשו את דרכם למצרים, ככתוב: "...וְהִנֵּה אַרְחַת יִשְׁמַעְאֵלִים בָּאָה מִגְּלָעַד וְגַמְלִיָּהֶם נִשְׂאִים נְכֹאֵת וְצָרִי נִלְטָ הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרַיִמָּה" (בראשית, ל"ז, 25).
- הביקוש הגדול וההיצעים הקטנים גרמו להאמרת מחירים של צמחי התבלין, וכך התפתח מסחר ענף בין ארצות הייצור המרוחקות לארצות הביקוש. נתיבי המסע היבשתיים נשמרו בסוד, וסוחרים הפיצו סיפורי אימים כדי למנוע תחרות על מקורות התבלינים והנתיבים המובילים אליהם.
- 25

- יקצר המצע מלתאר בפירוט את תולדות המסחר בתבלינים ואת השפעותיו על התפתחות האנושות ועל מהלכים היסטוריים רבי חשיבות. נציין אחדים מהם בלבד. בקיסרות הרומית גרם המסחר בתבלינים לרומים לגלות את אפשרות הניצול של רוחות המונסון באוקיינוס ההודי. כך נפתח התיב הימי למקורות התבלינים – להודו ולמזרח הרחוק, כחלופה לתיב היבשה הקשים והמייגעים. כתוצאה מפתיחת התיב הימי ירדו מחירי התבלינים במידה ניכרת. המסחר בתבלינים גרם בתקופת הממלוכים (1250-1517 לסה"נ) לפריחתן התרבותית של ערים כמו קהיר, אלכסנדריה וערי נמל באירופה: גנואה, ונציה, ליסבון. ארצות רבות חדשות התגלו במסעות לגילוי נתיבים ומקורות לצמחי תבלין, כמו מסעותיהם של מַגְלוֹן, וסקו דה־גָמָה וקולומבוס, שגילה את יבשת אמריקה במסעו לחיפוש הדרך להודו. במאות ה-17, ה-18 וה-19 לחמו מדינות כמו אנגליה, הולנד, ספרד, פורטוגל וארצות-הברית על השלטון במדינות הייצור של התבלינים במזרח הרחוק ובהודו.
- מרבית התבלינים הטורפיים מקורם עד היום באזור הטרופי-אסייני. באזור זה מוצאם של תבלינים כמו: פלפל שחור ולבן, קינמון וציפורן. רק צמחי תבלין אחדים מקורם באזור הטרופי של יבשת אמריקה: פלפל מתוק ופלפל חריף, וניל ופלפל אנגלי. לעומת התבלינים הטורפיים, המקור של מרבית התבלינים העשבוניים הוא באגן הים־התיכון. נזכיר אחדים: כמון, גד השדה, שומר, חרדל, מְרְנָה, רוזמרין. מדינות צפון אירופה ומרכזה תרמו את הַפְרִיָה (קימל) והחזרת.
- צריכת התבלינים בעולם הולכת וגדלה בשנים האחרונות, בעיקר עקב העלייה ברמת החיים והחשיבות שמייחסים לטעמי המזון ולצורת הגשתו. הרחבת התיירות גורמת להכרת מאכלי עמים ולא־מוצם (מאכלים סיניים, הודיים וכד'). גם שיקולי בריאות משפיעים על צריכת התבלינים: אנשים הזקוקים לדיאטה חסרת מלח מרבים להשתמש בתבלינים, וכן מוחלפים משקאות כמו קפה או תה במשקאות המבוססים על צמחים נטולי קַפְאֵין. גם המעבר למזון מוכן והתרחבות רשת המסעדות של מזון מהיר מגבירים את השימוש בתבלינים. כמו בעבר, לא מדינות הייצור העיקריות הן הצורכות את הכמויות הגדולות, אלא דווקא המדינות המפותחות, שגידול התבלינים בהן מצומצם.

ענה על שאלה 34. (14 נקודות)

34. כתוב סיכום של הקטע בהיקף של כ-15 שורות, על-פי הנקודות האלה:
השימושים השונים בתבלינים; התפתחות המסחר בתבלינים; צריכת התבלינים כיום.

ענה על אחת מהשאלות 35-36. כתוב בהיקף של 10-15 שורות. (14 נקודות)

35. שפה "מתובלת"

הפועל "לתבל" משמש לא רק בתחום המזון, אלא גם בתחום הדיבור והכתיבה.
חבר כתבה קצרה לעיתון בית-הספר על נושא זה. בכתבתך הסבר מהו התיכול בתחום
השפה ומהי חשיבותו.
הבא דוגמאות מניסיונך או ממה ששמעת או קראת.

36. דוגמה אישית

לדעת רבים, מתן דוגמה אישית הוא הדרך היעילה ביותר להשפיע על הזולת.
כתוב מכתב למדור "קוראים כותבים" במקומו היישוב או בעיתון השכונה.
במכתבך תאר מעשה או התנהגות שהיוו דוגמה אישית עבורך והשפיעו עליך.

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך

נ ס פ ח

ידיעת הלשון והבעה, קיץ תשס"א, גיליון תשובות לשאלון מס' 011104

הדבק כאן מדבקת נבחן מס' 1 (ללא שם)

אסור לחרוג מהמסגרת

ענה בגיליון זה על השאלות 1-12.

איך לענות: בכל שאלה סמן X במשבצת הצמודה משמאל לאות המציינת את התשובה שבחרת.

בכל שאלה מותר לסמן X אחד בלבד, כך:

שים לב: סימון של יותר מתשובה אחת (בלי מחיקה) יגרום לפסילת השאלה.

איך למחוק סימון: מלא באופן מוחלט את המשבצת שאת הסימון בתוכה אתה רוצה למחוק, כך: ■

שים לב: * אסור לסמן X עבה מדי, כי הוא עלול להתפרש כמחיקה.

* אסור למחוק את הסימון בסיפקס.

מס' שאלה	ת ש ו ב ו ת
1	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
2	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
3	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
4	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
5	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
6	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
7	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
8	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
9	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
10	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
11	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד
12	☐ א ☐ ב ☐ ג ☐ ד

0513